

Kesän koku-uutinen oli *WHO:n raportti* Maailman terveystilanne 2000, jossa WHO:n kaikki 191 jäsenmaata oli pantu niiden terveysjärjestelmän suorituskyvyn mukaiseen järjestykseen. Järkytys oli se, että Suomi oli listalla vasta 31. sijalla.

Vastaavia raportteja jäsenmaiden terveystilanteesta WHO julkaisee vuosittain, mutta vertailujen painopisteet vaihtelevat eri vuosina. Tässä raportissa vertaillaan kolmea osatekijää: väestön terveyttä, kansalaisien mahdollisuuksia vaikuttaa terveyspalveluihin ja terveydenhuollon rahoituksen oikeudenmukaisuutta.

Raporttia kommentoi heinäkuussa (HS 4.7.) Tampereen yliopiston tuore sosiaali- ja terveyspolitiikan professori, entinen Stakesin tutkija *Juhani Lehto*. Lehdon mukaan kolmen vertaillun osatekijän keskiarvo antaa hieman harhaisen kuvan Suomen tilanteesta. Rahoituksen oikeudenmukaisuus -mittaristossa Suomi on sijoilla 8–11 – ja olisi helposti ylempänä, jos kansalaisilta perittäviä palvelumaksuja ja omavastuuosuuksia alennettaisiin parhaiden EU-maiden tasolle.

Keskiarvon painaa Lehdon mukaan noinkin alas nimenomaan se, että eri väestöryhmien erot ovat Suomessa suuret. Ensinnäkin miehet kuolevat reilusti aikaisemmin kuin naiset. Vaikka työikäisten miesten kuolleisuus on viime vuosikymmeninä vähentynyt, ero muihin on säilynyt suurena, koska kehitys muissakin ryhmissä ja Länsi-Euroopan maissa on ollut myönteistä. Toiseksi pienituloisten ja vähän koulutettujen terveys on huomattavasti heikompi kuin suurempituloisten ja koulutettujen.

Nämä ongelmat ovat kyllä olleet asiantuntijoiden tiedossa, Lehto kirjoittaa – mutta: ”Suomen kansallisessa terveyspolitiikassa väestöryhmien terveyserojen vähentäminen ei ole saanut samanlaista asemaa kuin esimerkiksi Englannin ja Ruotsin uusissa ter-

AJATUSTEN TONAVA

veyspoliittisissa ohjelmissa. WHO:n raportti on hyvä muistutus siitä, että tässä asiassa emme todellakaan ole ensimmäisten joukossa.”

Olemme saaneet käsiimme viime vuosisadan kulttuurihistoriaa kuvaavan teoksen käsikirjoitusluonnoksen, josta julkaisemme otteen:

”Jos virkamiehet tai tutkijat eivät viime vuosisadan lopulla kyenneet ratkaisemaan jotain asiaa, siitä järjestettiin seminaariksi kutsuttu tilaisuus. Yhteiskunnassa oli kuitenkin niin paljon käsiteltäviä vaativia ongelmia, että seminaarit alkoivat pian kärsiä yleisökadosta. Siksi seminaareihin alettiin kutsua houkuttimeksi *provokaattoreita*. Provon esityksen laatua arvioitiin sen mukaan, kuinka hyvin hän onnistui pilkkaamaan ja ärsyttämään. Yleisö naureskeli provon heitoille, joskus tosin hieman hermostuneesti. Alan parhaille maksettiin yhdestä esiintymisestä kaksi-kolme kertaa hyvän työmiehen kuukausipalkan verran. (Noihin aikoihin työmiehiksi kutsuttiin sellaisia, jotka tekivät yhteiskunnan raskaimmat työt. Työmiehillä ei ollut oikeutta tulla seminaareihin.)

Provokaattorit tunnettiin jo vanhassa työväenliikkeessä, mutta seminaariprovous sai alkunsa vasta 60-luvulla ja kehittyi erityisesti 70-luvun taistolaisaikoina. Tuolloin provokaa-

tioista ei maksettu palkkioita ja paljon piti vettä virrata Tonavassa, ennen kuin varsinaiset ammatillaiset ilmaantuivat näyttämölle. Näistä ensimmäinen oli *Esa Saarinen*, joka oli luonut perusyleisön yliopistouransa aikana, ja monet yleishyödyllisten seminaarien kävijät istuivatkin sitten myöhemmin Saarisen maksullisilla luennoilla hotellien luentosaleissa. Toinen parhaan A-ryhmän provo oli *Jari Sarasvuo*. Lisäksi alalta on mainittava nimet *Timo Airaksinen* ja *Juha Siltala*. Airaksisen menestys alkoi hiipua vuosikymmenen loppua kohden, mutta Siltalan ura jatkuu edelleen.

Ammatillaiset olivat siis järjestään miehiä. Viimeistä harrastajapohjalta toiminutta kautta 80-luvulla hallitsivat vielä tulikivenkatkuiset naisasianaiset, mutta 90-luvun lopulla äänekkäimmät femmaritkin olivat miehiä.”

Matti Heinonen on lähettänyt YP:n toimitukseen seuraavan korjauksen, jonka mielihyvin julkaisemme – ja pahoittelemme virhettä:

”Kutsutte mainiossa Yhteiskuntapolitiikka-lehdessänne (Ajatusten Tonava 1/2000) Elisabeth Rehniä, omaa sukua Carlberg, eläinlääkärin tyttäreksi. Elisabeth on kuitenkin arvostetun Mäntsälän kunnanlääkärin tytär. Tiedän tämän, kun olen ollut itse hänen isänsä hoidossa useita kertoja. Anders Carlberg eli Kaalperin Antti hoiti aikanaan yksin suunnilleen saman väestön kotikäynteineen minkä kymmenkunta lääkäriä hoitaa nykyään, ehtimättä kotikäynneille. Hän kävi myös minua lapsena rokottamassa kotona. Kaalperi teki pitkän uran ja paransi paljon väkeä, lopulta yksityisvastaanotollaan. Hänet on haudattu Mäntsälän kirkkomaahan.

Jotenkin olen ihmetellyt sitä, että Elisabeth ei ole tuonut isätaustansa enempää esille. Kaalperin ruot-sinkielisyyttä ei mitenkään huomannut, enkä sitä lapsena ja nuorena edes tajunnut. Mäntsälähän on lähes umpisuomenkielinen kunta.”

Journalismikritiikin vuosikirjassa 2000 toimittaja *Anna-Stina Nykänen* kirjoittaa Sanna Sillanpäästä, joka ampui viime vuonna kolme miestä helsinkiläisellä ampumaradalla. Nykänen kiinnittää huomiota siihen, että julkinen sana ei pitänyt Sillanpäästä perinteisenä tappajana, jollaisen muotokuvan Nykänen hahmottaa Sillanpäästä koskevien uutisten kääntöpuolena:

”On siis olemassa myös ihmisiä, joita pidetään tyypillisinä tappajina ja joista ollaan valmiita uskomaan mitä tahansa. He eivät ole atsuunnittelijoita, akateemisesti koulutettuja, hyvän perheen lapsia, eivätkä naisia. He ovat työttömiä, päihdeongelmaisia, syrjäytyneitä, mielisairaita, mustasukkaisia, rikkonaisten perheiden kasvatteja, monennen polven sosiaaliongelmaisia ja tietenkin miehiä. Heidän vanhempiaan kohtaan ei tunneta myötätuntoa. Niin kauan kuin he tappavat vain toisiaan, se ei herätä edes pelkoa. Se on vain vastenmielistä ja inhottavaa.”

Yksi Judith Rich Harrisin – jo edellisen YP:n Tonavassa kehumamme – *Kasvatuksen myytti* -kirjan (Art House 2000, s. 364) väitteistä on seuraava:

”Lapsuuden ja nuoruuden vertaisryhmissä muovautunut persoonallisuus seuraa mukana koko loppuelämän. Sama ’minä’ tarkastelee maailmaa vielä silloinkin, kun ihminen tarvitsee jo nenälleen kaksiteholasit. Tämä pysyvä, muuttumaton ’minä’ saa tuon tuostakin hämmästyä, monesti tyrmistyä ja toisinaan huvittuakin muutoksista, joita ilmenee sen asuttamassa fyysisessä olemuksessa... Tunnen tämän epäsuhdan kirpaisevana itsessänikin, mutta en ole ryhtynyt sitä korjailemaan. Kun katsahdan peiliin ja näen harmaat hiukset, juonteet nenän, suun ja silmien ympärillä, näky vaikuttaa hetken jotenkin käsittämättömältä. Sehän olen ’minä’ hassusti naamioituneena, valmiina esittämään isoäitiä koulun näytelmässä: tukkaan siroteltu valkoista puuteria, juonteet vedetty kulmakynällä. Niitä ei vain saa pois pesemällä.”

Jarmo Heinonen puolestaan väittää kirjassa *Senioriteetti* voimavaran (Gaudeamus 1998, s. 39–40), että ihminen nuorenee ikääntyessään:

”Nuori on täynnä kaavamaisia visioita ja uskonvarmuuksia, jotka eivät kestä kokemusten testiä. Nuorena ihminen edustaa geneettistä perimää ja evoluutiohistoriaa. Vasta iän ja kokemuksen myötä hänestä voi tulla oma persoonallinen itsensä. Kokemuksen kautta ihminen siis nuortuu. Se, mikä hänessä on ikivanhaa ja perittyä, väistyy ja uusi tulee tilalle.”

Meneekö tämä ristiin Judith Rich Harrisin kanssa? Menee ja ei mene. Voisi ajatella, että vertaisryhmien ja vanhempien kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen paineessa syntyvä psykologinen uudismuodoste, itsensä tiedostava ja tavoitteita asettava minä, on se väline tai työkalu, jolla ihminen kykenee nousemaan evoluutiohistorian perimään asentamien ”ohjelmien” yläpuolelle. Tämän ai-

kuistumisessa syntyvän ”alkuperäisen” minän avulla yksilö ”nuortuu” autonomiseksi subjektiksi – ja juuri tämän perusminän ihminen kokee pysyvän samana, vaikka kokemusien mukana nuoren minän ”kaavamaiset visiot ja uskonvarmuudet” muuntuvat ja suhteellistuvat. Aikuisen minä ei enää nuoruuskokemusiensa myötä, mutta parhaimmassa tapauksessa viisastuu.

90-luvulla yhä nuoremmat ihmiset täyttivät 50 vuotta. Nyt tällä vuosituhannella näyttää siltä, että yhä nuoremmat ihmiset täyttävät 60 vuotta. Hätkähdyttävien esimerkki ilmiöstä on Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön johtaja *Katarina Eskola*, joka täytti mainitut vuodet kesäkuussa ja jolle työtoverit ja ystävät olivat synttärilahjaksi koonneet vaikuttavan juhla-kirjan nimeltä *Otteita kulttuurista*.

Sen kirjoittajista yksi on *Klaus Mäkelä* – hänkin kuusikymppiä äskettäin ylittänyt vintiö –, jonka otsikolla ”Metaforat ja maailmanjärjestys” varustettu kirjoitus päättyy näin:

”Todellisuus on tutkijan vihollinen, joka hänen tulee panna kuriin, ja tutkiminen on tahdon asia. Esi-kuvalliseksi tutkijapersonallisuudeksi voimme kohottaa Persian suurkuningas Xerxeen. Herodotos kertoo, miten suurkuningas hyökkäysretkellään Hellasta vastaan rakennutti kaksi siltää Hellepontoksen yli. Kun ankara myrsky särki sillat, Xerxes käski antaa Hellepontokselle kolmesataa ruoskaniskua, upotutti mereen kahleparin ja antoi painaa salmeen orjanleiman.

Ja ainahan maailman järjestyksen voi purkaa uudella metaforalla, pilvessä tai muuten.”